

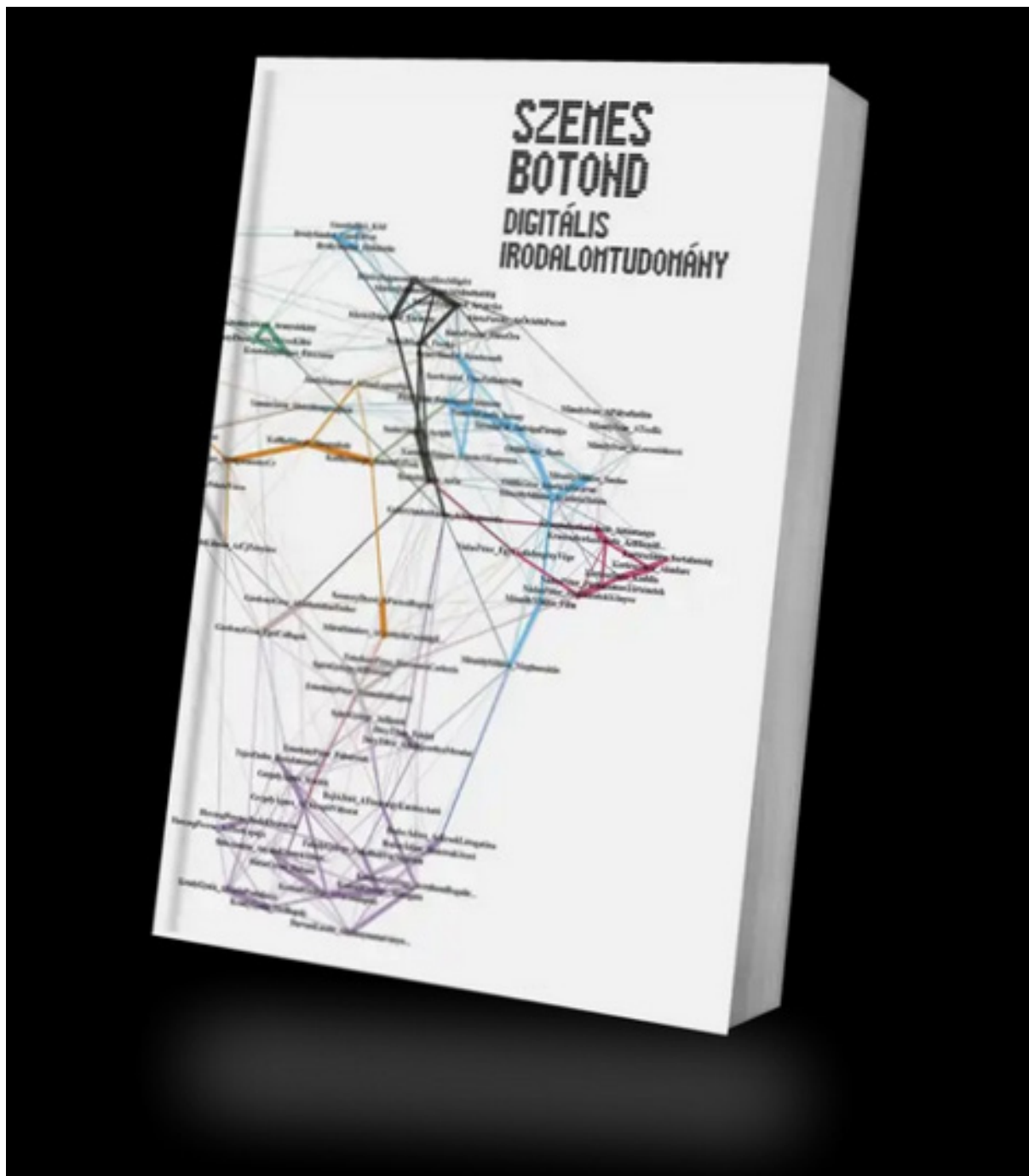
[SZERZŐ]

SIMON REBEKA PETRA

Digitális számháború: Irodalmi szövegek statisztikai vizsgálata

Simon Rebeka Petra a PTE BTK Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola hallgatója. Kutatási témái közé tartozik az olvasási szokások és azok jellemfejlődésre gyakorolt hatása a tizennyolcadik század végén és a tizenkilencedik század elején megjelent angol női írók regényeiben. 2023-ban harmadik helyezést ért el az Országos Tudományos Diákköri Konferencián *Readers and Reading in Northanger Abbey: When the Vulgar Reader Enters the World* című dolgozatával. Email: simon.rebeka0424@gmail.com

[Szemes Botond: Digitális irodalomtudomány: *Olvasás, számítás és ábrázolás egysége az irodalmi elemzésben*. Budapest, Kijárat Kiadó, 2024. 252 oldal]

A digitális technológiák rohamos fejlődése nemcsak a természettudományokra és a gazdaságra van jelentős hatással, hanem a humántudományokat is új irányokba tereli. A hagyományos bölcsészeti kutatásokat a digitális eszközökkel keresztező digitális bölcsészet a történeti források és irodalmi szövegek elemzésében is elképesztő új lehetőségeket kínál, melyekkel – olyan úttörő kutatóknak köszönhetően, mint Horváth Iván és Labádi Gergely – a magyar irodalomtudomány is évtizedek óta él, és a diszciplína mostanra már nem csupán fontos

folyóiratok (például *Helikon*, *Literatura*) tematikus különszámaiban köszön vissza, hanem az intézményesülés fontos mérföldköveit jelentő saját akadémiai kutatócsoportja (*DigiPhil*) és magyar nyelvű folyóirata (*Digitális Bölcsészet*) is van. Mára az automatizált szövegelemzés, a térinformatikai eszközök és a digitális archívumok használata nemcsak rengeteg új eredményt hozott, hanem magát a kutatói gondolkodásmódot is alapvetően változtatta meg. A digitális bölcsészet megjelenése alapjaiban formálta át az irodalomtudományt, új dimenziókat nyitva a szövegelemzés, az olvasási gyakorlatok és a kutatási módszerek terén. Az irodalmi szövegek tanulmányozása már nem kizárólag a szoros olvasás hagyományos hermeneutikai eszköztárára épül, hanem a számítástechnikai eszközök és adatalapú megközelítések integrációjával egészen új lehetőségek bontakoztak ki. Ezek a változások nemcsak az elemzések mélységét és precizitását növelik, hanem alapvetően átforgatják a szövegekhez való viszonyunkat is. A digitális eszközök bevezetése az irodalomtudományba lehetővé tette nagyszabású szövegtörzsek vizsgálatát, melyek manuális feldolgozása korábban elképzelhetetlen lett volna. Az automatizált szövegelemzés, a szövegbányászat és a gépi tanulás módszerei képesek feltárni rejtett mintázatokat, statisztikai összefüggéseket és stilisztikai jellemzőket. Az ilyen típusú vizsgálatok különösen hasznosak történeti tendenciák feltárásában, szerzői stílusjegyek azonosításában, valamint műfaji és nyelvi változások követésében.

A nemzetközi szinten olyan meghatározó kutatók foglalkoznak a digitális irodalomtudomány lehetőségeivel, mint Franco Moretti, Martin Paul Eve vagy Ted Underwood, akinek a kutatásai a *Journal of Cultural Analytics* folyóiratban is megjelentek.¹ E kutatók különböző módszertani megközelítésekkel járultak hozzá a terület fejlődéséhez: Moretti a távoli olvasás és hálózatelemzés alkalmazásával, Eve az irodalmi szövegek adatvezérelt vizsgálatával, míg Underwood az irodalmi műfajok és társadalmi változások algoritmikus elemzésével hozott úttörő eredményeket. A digitális irodalomtudomány relevanciája abban rejlik, hogy hidat épít a technológia és a humántudományok között, ezáltal új kutatási kérdések merülnek fel és innovatív módszertani megoldások jönnek létre. Az angolszász egyetemeken már régóta beépült az oktatásba és kutatásba, de globálisan is egyre több intézmény alkalmazza ezt a megközelítést. A digitális irodalomtudomány tehát nem csupán technológiai fejlesztés, hanem szemléletmód-váltás is, amely új értelmezési lehetőségeket kínál az irodalmi szövegek és kulturális jelenségek vizsgálatához, ahogy amellet például Eve is érvel említett könyvében.

A digitális irodalomtudomány térnyerése azonban folyamatosan komoly kritikát vált ki.² Az utóbbi évek egyik legfontosabb kifogása az, hogy a számítógépes elemzés szükségszerűen reduktív. Nan Da nagy port kavaráó 2019-es esszéje, az *A Computational Case Against Computational Literary Studies*, a kvantitatív szövegelemzés ellen szól, rámutatva, hogy a paraméterek apró változtatásai teljesen eltérő eredményeket hozhatnak. Da szerint az irodalomtudomány célja éppen a szövegek mélyebb értelmezése, nem pedig azok leegyszerűsítése statisztikai mintázatokra (l. Da: 2019). Ezen túlmenően Johanna Drucker arra figyelmeztet, hogy a számítógépek valójában

1 Írásaik egy része magyar nyelven is megjelentek. Underwood, Ted: A távoli olvasás (egyik) genealógiája. Ford. Schäffer Anett. *Literatura*, 2023/3. 303–323. URL: <https://doi.org/10.57227/liter.2023.3.3>. Underwood, Ted: A műfajok életciklusa. Ford. Maczelka Csaba. *Digitális Bölcsészet*, 2021/4. 3–30. DOI: <https://doi.org/10.31400/dh-hun.2021.4>. Moretti, Franco: Gráfok, térképek, fák. Ford. Vásári Melinda. *Helikon*, 2017/2. 193–215.

2 Richard Grusin: A digitális bölcsészet sötét oldala: Tudósítás két nemrégiben megrendezett MLA konferenciáról. Ford. Karácsonyi Judit. *Apertúra*, 2019. tavasz. URL: <https://www.apertura.hu/2019/tavasz/grusin-a-digitalis-bolcsesz-sotet-oldala-tudositas-ket-nemregiben-megrendezett-mla-konferenciáról/>

nem „értelmeznek”, hanem csak mintázatokot azonosítanak (Drucker 2017: 629). A számítógépes olvasás tehát alapvetően más természetű, mint az emberi olvasás, amely a szövegek jelentését a kulturális és történelmi kontextusba ágyazva értelmezi. Egy másik kritikai vonal a digitális bölcsészet politikai-gazdasági kontextusára összpontosít. Daniel Allington, Sarah Brouillette és David Golumbia szerint a digitális bölcsészet szorosan kapcsolódik a „neoliberális egyetemi struktúrákhoz”, ahol a kutatások gazdasági hasznossága és az azonnali alkalmazhatóság kerül előtérbe (l. Allington et al 2016). Szerintük a digitális projektek népszerűsítése elvonhatja a forrásokat a hagyományos humán tudományok kritikai szerepétől, és hozzájárulhat az egyetemi létbizonytalanság elmélyüléséhez. Kritikájukra Martin Paul Eve a *The Digital Humanities and Literary Studies* című könyvében reflektál, kiemelve, hogy a területet hol feltételezett haszonelvűsége, hol vélt haszontalansága miatt érik támadások (Eve 2022: 13-15.). A digitális eszközöket nem szabad tehát csodaszernek tekinteni, inkább olyan kiegészítő módszertant kell bennük látni, amelyet megfelelő kritikával kell alkalmazni. A digitális bölcsészet tehát nem csupán új eszközkészletet jelent az irodalomtudomány számára, hanem egy olyan új kutatási paradigmát is, amely a hagyományos és az új módszerek szintézisére törekszik. Ahogy arra a kritikák és a kiegyensúlyozottabb összefoglalások is emlékeztetnek: az új megközelítések nem helyettesítik, hanem gazdagítják az irodalmi szövegek értelmezését, lehetővé téve a kutatók számára, hogy az irodalomról alkotott tudásukat új perspektívákból bővítsék.

Szemes Botond *Digitális irodalomtudomány: Olvasás, számítás és ábrázolás egysége az irodalmi elemzésben* című könyve már csak a fentiekben vázolt helyzetkép miatt is nagyon jókor megjelent, fontos kiadvány, hiszen szinte pillanatképszerű áttekintést nyújt a mára már elterjedt, de azért sokszor kétkedéssel, ha nem értetlenséggel fogadott digitális módszerek irodalomtudományos alkalmazásáról, és szemléletes példákkal mutatja be, hogyan segítheti a gépi olvasás és a statisztikai elemzés a szövegek értelmezését. Az elmélet és a gyakorlat szintézise, mint a könyv egyik kiemelt erőssége, a könyv felépítésében is tükröződik: míg az első rész a digitális irodalomtudomány elméleti kereteit vázolja fel, a második rész 150 magyar regény mondatstilisztikai elemzésén keresztül mutatja be a módszerek alkalmazását.

A kötet rövid bevezetője a digitális irodalomtudomány alapvető céljait és értelmezési lehetőségeit foglalja össze, ahol a gépi olvasás segítségével nyelvi mintázatok feltárására és ezek vizuális megjelenítésére helyeződik a hangsúly. Az új megközelítés a hagyományos hermeneutikai gyakorlatokat a számítógépes szövegelemzés technikáival ötvözi, és így lehetőséget nyújt a szövegek rejtett szerkezeteinek feltárására.

Az *Olvasás* című fejezet Katherine Hayles olvasási módokkal kapcsolatos hármas felosztását követve a szoros, a felszíni és a távoli olvasás természetét vizsgálja. A szoros olvasás (close reading) hagyományos gyakorlatát Ransom, Brooks, Warren koncepciója mentén helyezi kontextusba. Továbbá Friedrich Kittler modern szerzőség koncepcióját alkalmazva kifejti a technológia szerepét a jelentés és interpretáció bonyolultságának vizsgálatában. A mediális átalakulás során az irodalom hagyományos szerepe megkérdőjeleződött, mivel a technikai médiumok, mint a hangrögzítés, a fényképezés és a film, közvetlenebb valóságábrázolást tesznek lehetővé. Ez gyengítette a Kittler-féle mitikus szerző alakját, aki az időbeli jelenségeket az írás szimbolikus kódjába menti. Az irodalomtudomány erre válaszul új elemzési módszereket keresett, például az orosz formalizmus és az Új Kritika révén, amelyek a szövegre mint autonóm

művészeti formára összpontosítottak. Ezt követően az úgynevezett felszíni olvasásról ír, amely a modern mediális környezetben reflektál a digitális kor figyelemmegosztására. Az egyes területek nemzetközi tekintélyeire támaszkodva ismerteti a helyrehozó olvasás, szakadozó olvasás, felszíni olvasás, nem kritikai olvasás, szétbomló olvasás, sugárzó textualitás, rámutató, információkat gyűjtő olvasás, sikerült/szerencsés olvasás, méretezhető és adatbázisolvasás, hiperolvasás fogalmát. A harmadik alfejezete a távoli olvasás (distant reading) fogalmát tárgyalja, amely egy elméleti keret és kritikai megközelítés a nagy szövegtörzsek statisztikai és kvantitatív módszerekkel történő vizsgálatára. A szövegek részletei helyett azok mintázataira és történeti tendenciáira összpontosít. Ezzel szemben a gépi olvasás a számítógépes adatfeldolgozás technikai eszközeinek alkalmazását jelenti az irodalmi szövegek elemzésében, az adattudomány interdiszciplináris módszereire támaszkodva. Ebben az alfejezetben az is nyilvánvalóvá válik, hogy Szemes olvasásról vallott nézeteit a Stanford Literary Lab tevékenysége is nagyban inspirálta, hiszen a *Style at the Scale of the Sentence* című esszé volt az alapja a könyv második felében található tanulmánynak.

A *Számítás* című fejezetben a szerző amellyel érvel, hogy a digitális technológia és a statisztikai módszerek bevonása az irodalomtudományba új empirikus megközelítést eredményezett, amely a szövegek jelentése helyett azok matematikai modelljeire összpontosít. A szerző gondosan nyomon követi a kvantitatív stilisztika kialakulását a strukturalizmusig és a prágai nyelvészektől, és bemutatja, hogy a nyelvészet és az irodalomtudomány már korábban is bírt ilyen kutatási hagyományokkal, noha az eredmények csak szűk körben váltak ismertté. Ez a fejezet különösen azoknak az olvasóknak hasznos, akik még csak most ismerkednek a digitális bölcsészettel. A „Kvantitatív stilisztika” címet viselő alfejezet bemutatja, hogyan lehet a gépi olvasás segítségével vizualizálni a szövegekből statisztikai módszerekkel kinyert jellemzőket, és hogy a stilometriai elemzések hogyan vezethetnek el az úgynevezett „szerzői ujjlenyomat” elkészítéséhez vagy éppen a műfaji eltérések kvantifikálásához. A következő alfejezet részletesen és közérthetően mutatja be a szövegbányászat révén elérhető, az átlagolvasó számára nem feltétlenül ismert speciális osztályozó és csoportosító műveleteket, mint például az M dimenziós vektortér, a support vector machine (tartóvektor-gép, SVM), a naiv Bayes-módszer, a döntési fa, a legközelebbi szomszédokat figyelembe vevő osztályozás, a regressziós modellek, a Ward-módszer és a k-közép. A fejezet zárása Claude Shannon információelméleti elvein keresztül mutatja be, hogy a jelek gyakoriságelemzésén keresztül meghatározott valószínűségekkel lehetőség nyílik az információérték és entrópia kiszámítására, ami végső soron a kortárs kommunikációs rendszerek optimalizálását teszi lehetővé. Szemes végső megállapítása szerint a gépi olvasás és digitális bölcsészet új sajátosságot mutat a hagyományos irodalomtudományhoz képest, azonban nem egy teljesen új jelenségről van szó, hanem inkább egy hangsúlyeltolódásról, amely a szöveges kultúra korábbi aspektusait emeli ki, de egy új nézőpontból.

Az *Ábrázolás* a diagramok tudományos és kulturális szerepét elemzi. Szemes definiálja a diagramokat és az olyan kulcsfogalmakat, mint a kísérletezés, a tájékozódás, az elemzés és az újragondolás. Az első alfejezetben történeti példákkal mutatja be a diagramok fejlődését és sajátosságait a 15. századtól kezdve. A következő alfejezet Sybille Krämer és Charles Sanders Peirce elméletei alapján ismerteti a diagramok sematikus és logikai szerveződését. Peirce hármas (szimbólum, index, ikon) jelelméletét követve mutatja be, hogyan jelenítik meg a diagramok a gondolkodás folyamatát és a deduktív következtetés logikáját, amely a tudományos érvelésben

nyilvánvalóan kulcsszerepet tölt be. A „Diagramok a tudományban” című alfejezetben arról olvashatunk, hogyan váltak a diagramok a tudományos ismeretalkotás alapvető eszközeivé, és Bruno Latour és Johanna Drucker munkái nyomán Szemes a tudományos vizualizáció megreformálásának az igényét is érinti. Latour szerint a tudományos gondolkodás alapja a „dolgok összevonása” („drawing things together”), amely nemcsak az adatok vizualizálására, hanem azok tudományos előállítására is kiterjed. A diagramok tehát a tudományos ismeretek formálásában kulcsszerepet játszanak. Drucker ezzel szemben a diagramok kritikai értelmezésének fontosságát hangsúlyozza. Szerinte a diagramok nem csupán ábrázolnak, hanem értelmezést is igényelnek, amely megfelelő olvasati gyakorlatot kíván. Szemes a vizualizációk reformjának szükségességét Latour és Drucker nézeteire alapozva említi, rámutatva, hogy a diagramok nemcsak az ismeretek rendszerezésében, hanem hipotézisek alkotásában és az ismeretek összekapcsolásában is alapvetőek, különösen a digitális irodalomtudományban, például a távoli olvasásban. A „Nyelv diagrammatikus működése” címet viselő alfejezetben Szemes a nyelvészeti vizsgálatok diagrammatikusságát tárgyalja, és Roman Jakobson és Frederik Stjernfelt elméletei alapján vizsgálja, hogyan tükrözhetnek diagrammatikus szerveződések a nyelvi struktúrák.

A könyv második része Szemes saját kutatásait mutatja be, melynek keretében 150, 1832 és 2005 között megjelent magyar regényt elemez az R programnyelv segítségével. Szemes az „Eredmények” alfejezetben Lucius Adelno Sherman *Analytics of Literature* című munkájából kiindulva arra jut, hogy a mondathossz rövidülése a 19. század végére, majd enyhe növekedése a 20. században nemcsak irodalmi, hanem technológiai és kommunikációs fejlődések lenyomata is lehet. Kiemelkedő figyelmet fordít Jókai Móra, akinek 23 regényét külön is elemzi a „szerzői ujjlenyomat” vizsgálatához, alaposabb betekintést nyújtva a szerző stílusának finomságaiba. Az ő esetében a mondathosszúság változása nem csupán a szerző stílusjegyeként értelmezhető, hanem a korszak tendenciáival is megegyezik. Az eredmények alapján az időszak és a művek kompozíciós sajátosságai is erőteljes hatással voltak a mondatok hosszára. A könyv talán legérdekesebb és leginnovatívabb fejezete a „Mondathosszúság” vizsgálata. Itt Szemes azt igyekszik feltárni, hogy a 19. század végére hogyan alakultak a mondathosszúságok a magyar regényirodalomban, és hogy ezek az időbeli változások milyen összefüggésben állhatnak a különböző média- és társadalomtörténeti változásokkal. Szemes arra mutat rá, hogy a retorikai hagyományok (például Cicero és Quintilianus) befolyása gyengült, ami a mondatok rövidüléséhez vezetett. Ezen túl a nyomdatechnikai fejlődés, a sajtó tömegmédiaként való megjelenése, valamint az írógép hatása is hozzájárult a mondat szerkezet egyszerűsödéséhez. Az utolsó alfejezet azokra a regényekre fókuszál, amelyekben a bonyolult mondat szerkezetek kifejezetten stiláris jellemzőkké váltak. Szegedy-Maszák Mihály elmélete nyomán Szemes bemutatja, hogy e korszak prózája a mesterséges és organikus egység kettősségét tükrözi. Konrád, Nádas, Kertész és Krasznahorkai művei például gazdag szókészlettel és sajátos szófaji megoszlással bírnak. A Pearson-korreláció és a variációs együttható alapján Szemes a szerzők stílusának egyediségét is kiemeli, különösen Nádas poétikáját, amely a hosszú mondatokkal a tudati és társadalmi láncolatokat igyekszik feltárni.

A *Tagmondatkapcsolatok gyakoriságelemzése* című fejezet a magyar prózairodalom mondatkapcsolatainak szerkezetére fókuszál. Szemes célja, hogy feltárja a regények „topológiai-logikai karakterét,” vagyis a mondatok hálózatszerű viszonyait, amelyeket grafikonokon ábrázol. A kötőszavak és névmások elemzését három fő szempont alapján határozza meg: a kötőszavak

pozíciója, a poliszém kötőszavak különböző funkciói és jelentései, valamint, hogy ezek inkább tagmondatok vagy mondatrészek közötti kapcsolatot alkotnak-e. A nyelvészek (Bajzát Tímea és Szlávich Eszter) által végzett kézi elemzés 12 kapcsolat- és mondatípust különít el. A következő alfejezetben a vizsgálat alapját Herczeg Gyula stilisztikai módszerei adják, amelyet Szemes modern vizualizációs eszközökkel fejleszt tovább. A „Kiugró értékek” alfejezetből kiderül, hogy a 19. század közepének összetett mondat szerkezetei gyakran mellérendelő kapcsolatokat használtak, amelyek logikai és ok-okozati viszonyt teremtettek az egyes mondatrészek között. Szemes elemzése rávilágít a 19. és 20. század hosszú mondatos prózájának közös vonásaira, és megemlíti, hogy a korabeli kötőszavak egyes esetekben ironikus vagy parodisztikus funkciókat is betölthettek. Az alfejezet ábrákkal szemlélteti a különböző tagmondatkapcsolatok időbeli változását, különösen a magyarázó és hasonlító kapcsolatok gyakoriságát. Szemes „A regények belső szerveződése” alfejezetében nem a kapcsolatok relatív gyakoriságát vizsgálja, hanem a teljes szövegben előforduló kidolgozott kapcsolatok számát elemzi. Bár a módszer nem ábrázolja a kötőszó nélküli mondatokat vagy a „hogy” kötőszós mellérendeléseket, Szemes úgy véli, hogy ez az eljárás segíti a különböző típusok arányának alaposabb vizsgálatát, kiemelve azokat a regényeket, amelyek több stilisztikai kategóriában is figyelemre méltó eltéréseket mutatnak. A vizsgálat során 14 regény eloszlását értékeli időszakok szerint is. Végül a fejezet zárásaként a szerző arra keres választ, hogy a belső kapcsolatok szerkezete alapján mennyire lehet hatékonyan azonosítani az egy szerzőhöz tartozó műveket. A vizsgálat során 33 regényt osztályoz a kapcsolattípusok aránya és gyakorisága alapján, Manhattan-távolság elemzést és főkomponens-analízist alkalmazva. A kísérlet csak részben nevezhető sikeresnek, hiszen Szemes eredményei arra utalnak, hogy a tagmondatkapcsolatok gyakoriságának elemzése nem elsősorban a szerzőazonosításra alkalmas, hanem a különböző hagyományokhoz kapcsolódó prózapoétikák megkülönböztetésére szolgál.

A *Mészöly Miklós prózanyelve* című fejezetben Szemes Mészöly műveinek stiláris jellegzetességeit elemzi kvantitatív módszerekkel, külön figyelmet szentelve az ok- és célhatározói alárendelések, valamint a hosszú mondatok és a gondosan komponált, hasonlító kifejezések szerepének. Szemes kimutatja, hogy Mészöly prózáját a kauzális logika minimalista alkalmazása és a kontrasztok jellemzik. Feltűnő emellett az elvont főnevek, valamint a kreatív szókapcsolatok, különösen az állapot- és módhatározós jelzők gyakori használata. A fejezet zárásaként Szemes megjegyzi, hogy ezek a nyelvi sajátosságok Mészöly kiemelt irodalomtörténeti szerepét is kijelölik, hiszen „munkássága egyfajta összekötő funkciót is betölt” a 20. századi magyar próza különböző korszakaiban és irányzataiban.

A *Befejezetlen mondat hasonlatai* fejezetben Szemes Déry Tibor *A befejezetlen mondat* című regényét veszi alapul, hogy olyan különleges szerkezetekre hívja fel a figyelmet, amelyek nem illenek bele a feltárt általános tendenciákba. A különböző kifejezéseket és hasonlatokat Szolláth Dávid értelmezésére építve elemzi a három kötet stilisztikai gazdagságát, olyan kvantitatív módszerek segítségével, mint a különböző féle kulcsszóelemző eljárások (ilyenek például a Zeta-módszer, a kifejezés gyakoriság, a fordított dokumentum-gyakoriság, a log-likelihood eljárás vagy a cracovian módszer), amelyeket Szemes már korábban a *Számítás* fejezetben elmagyarázott. Végül a „Coda” zárófejezetben Szemes arra figyelmezteti az olvasókat, hogy a digitális elemzés során fokozott figyelemmel kell lenni azokra a feszültségekre, amelyek a tudományos munka és a mindennapok között húzódnak a digitális környezetben. Ennek

érdekében két javasolt irányt vázol fel: először is, a tudományos intézmények olyan kereteket teremthetnek, amelyekben az elemzés szabályozottan és értéket teremtve hasznosulhat. Másodsorban, a digitális bölcsészet lehetőséget kínálhat az alkalmazott módszerek kritikai és reflektált szabályozására, valamint leírására.

Szemes *Digitális irodalomtudomány* című könyve nemcsak a magyar prózairodalom elemzését gazdagítja, hanem egy átfogó elméleti háttérrel is nyújt az olvasók számára. Könyve, amely a hagyományos irodalmi kutatásokat és a modern adatfeldolgozási technikákat ötvözi, értékes hozzájárulás a digitális bölcsészet és a digitális irodalomtudomány területéhez. Miközben a magyar regényekre fókuszál, a könyv által alkalmazott módszertani megközelítések és elméleti diskurzusok fontos forrást jelenthetnek mindazok számára, akik a digitális technológiák és az irodalomtudomány kapcsolatával foglalkoznak. Szemes munkája tehát nem csupán önálló tudományos eredmény, hanem egy új irányvonalat képvisel a számítástechnikai alapú irodalmi elemzés területén. Az ábrák és eredmények világos és részletes bemutatása biztosítja, hogy a könyv mind a szakmai közönség, mind a téma iránt érdeklődő laikusok számára jól érthető legyen. Szemes stílusa olvasmányos és közérthető, ami különösen előnyös egy ilyen összetett téma feldolgozásakor. Összességében tehát Szemes Botond *Digitális irodalomtudomány* című könyve meggyőzően szemlélteti, hogyan gazdagíthatják a digitális eszközök és módszerek a hagyományos irodalomtudományi kutatást. Ugyanakkor a könyv kitér a módszerek korlátainak és kihívásainak bemutatására is, hiszen annak ellenére, hogy a gépi olvasás és a kvantitatív elemzési technikák új távlatokat nyitnak, ezek nem helyettesíthetik a hagyományos hermeneutikai megközelítéseket, hanem sokkal inkább kiegészítik azokat.

A recenzió címében szereplő „digitális számháború” a digitális irodalomtudomány és a hagyományos irodalmi elemzés közötti feszültséget és párbeszédet jelöli, amely az utóbbi évtizedekben egyre inkább központi kérdéssé vált. A kötet fontos szerepet játszik ebben a diskurzusban, hiszen nem csupán bemutatja a digitális irodalomtudomány módszertani eszközeit, hanem válaszokat is ad az ezt övező kritikákra és kételyekre. A könyv képes ellensúlyozni a digitális irodalomtudománnyal kapcsolatos aggályokat, amelyek gyakran arra építenek, hogy a digitális eszközök alkalmazása eltávolítja az irodalmi elemzést az emberi értelmezés és érzékenység területétől. A kötetben megjelenő példák és elemzések viszont azt mutatják, hogy a digitális módszerek – mint a szövegbányászat vagy a hálózati elemzés – nem csupán a kvantitatív aspektusok kiemelésére, hanem a mélyebb, kontextusba helyezett irodalmi értelmezésekre is alkalmasak. Így a könyv sikeresen cáfolja azt a digitális irodalmat érintő kritikát, miszerint a digitális technológiák elidegeníthetik az irodalmi szövegeket. Szemes könyve érdekesen mutatja be azokat az új, izgalmas olvasati lehetőségeket, amelyek a technológiák révén megnyílnak előttünk.

Bibliográfia

- Allington, Daniel et al. (2016): Neoliberal Tools (and Archives): A Political History of Digital Humanities. *Los Angeles Review of Books*, URL: <https://lareviewofbooks.org/article/neoliberal-tools-archives-political-history-digital-humanities/>
- Da, Nan Z. (2019): The Computational Case against Computational Literary Studies. *Critical Inquiry*, 45.3. 601–639. doi:10.1086/702594.
- Drucker, Johanna (2017): Why Distant Reading Isn't. *PMLA*, 132.3. 628-635. doi: 10.1632/pmla.2017.132.3.628

Eve, Martin Paul (2022): *Digital Humanities and Literary Studies*. Oxford, Oxford University Press.

Grusin, Richard: A digitális bölcsészet sötét oldala: Tudósítás két nemrégiben megrendezett MLA konferenciáról. Ford. Karácsonyi Judit. *Apertúra*, 2019. tavasz. URL: <https://www.apertura.hu/2019/tavasz/grusin-a-digitalis-bolcseszeti-sotet-oldala-tudositas-ket-nemregiben-megrendezett-mla-konferenciarol/>

Moretti, Franco: Gráfok, térképek, fák. Ford. Vásári Melinda. *Helikon*, 2017/2. 193-215.

Underwood, Ted: A távoli olvasás (egyik) genealógiája. Ford. Schäffer Anett. *Literatura*, 2023/3. 303–323. URL: <https://doi.org/10.57227/liter.2023.3.3>.

Underwood, Ted: A műfajok életciklusa. Ford. Maczelka Csaba. *Digitális Bölcsészet*, 2021/4. 3-30. DOI: <https://doi.org/10.31400/dh-hun.2021.4>.